

Ана Вујовић

Универзитет у Београду – Учитељски факултет

ana.vujovic@uf.bg.ac.rs

СВЕТ ДЕТЕТА У ФРАЗЕМИМА НА
ФРАНЦУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Апстракт: *Од свих лингвистичких аспеката неког језика, лексика је та која у највећој мери открива културу, веровања и ставове датог народа и начин функционисања његовог друштва. Питању фразеолошких израза може се приступити са становишта стратегија учења лексике или са становишта проучавања сличности и разлика између два језика и две културе, односно анализирања неких културних одлика средине из које дати изрази потичу и у којој се користе. Имајући ово у виду, и циљ овога рада је двострук: анализирамо француске и српске фраземе везане за свет детета са намером да укажемо на евентуалне културолошке сличности и разлике, али и на могућност како би их студенти – будући наставници – могли искористити за лакше савладавање француске лексике везане за васпитање и образовање. Користећи дескриптивно-експликативну и компаративну методу сачинићемо једну могућу класификацију најчешћих француских фразема у овој области и покушати да објаснимо њихово значење у оба језика.*

Кључне речи: *фраземи, дете, образовање, француски језик, српски језик.*

Abstract: *There are various aspects of language, but most of all lexis reveals culture, beliefs and attitudes of the nation and the way of functioning of its society. The issue of phraseological expressions can be approached from the point of strategies of learning lexis or from the point of studying similarities and differences between two languages and two cultures, i. e. by analyzing some cultural gestures of the environment these expressions come from and where they are used. Taking all of this into account, the aim of this paper is two-fold: we are analyzing French and Serbian phrasemes connected to the world of a child with the intention to point at some cultural similarities and differences, but also offering the possibility to students, future teachers, to use that for the purpose of easier adoption of French lexis connected to pedagogical and educational work. Using descriptive-explicative and comparative method, we are going to make a possible classification of the most frequent French phrasemes in this field and we are going to try to explain their meaning in both languages.*

Keywords: *phrasemes, child, education, the French language, the Serbian language.*

¹ Овај рад финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије према Уговору 451–03–1/2022–14/4 који је склопљен са Учитељским факултетом Универзитета у Београду.

Уводна разматрања и одређење појма фразема

За разумевање исказа на страном језику, као и за самостално изражавање, није довољно знати и разумети појединачне речи, неопходно је у што већој мери овладати значењима група речи које граде устаљене изразе, посебно оне који имају фигуративно значење или чије је значење обележено културом земље или земаља које дати језик користе као матерњи. Разумевање оваквих фразема тешко је свима који нису изворни говорници датог језика, онима који су рођени и/или одгајани изван културе коју дати језик преноси и који немају многа вањјезичка знања која изворни говорници датог језика имају. Дакле, основна тешкоћа не произлази из непознавања датог језика и његове лексике, већ из различитих искустава везаних за културну традицију и свакодневни живот изворних говорника. Културне конотације мотивисане целокупним колективним искуством неког народа, а које се односе на историју, цивилизацију, књижевно наслеђе, друштвене стереотипе и слично, могу да ометају па чак и онемогуће правилно схватање и коришћење фразема. Морамо бити свесни чињенице да ни изворни говорници не познају све фраземе сопственог језика, а понекад их користе на погрешан начин или у неодговарајућим ситуацијама јер не знају њихово право значење. С друге стране, језик прате сталне промене, неки фраземи нестају из употребе и постају непознати чак и изворним говорницима, док истовремено и свакодневно настају нови (преузети из медија, песама, рекламних слогана, филмова итд.). Странцима је читав овај процес овладавања фраземима још тежи, а потешкоће се огледају на два нивоа: разумевање фразема и њихова правилна употреба, имајући у виду како тачан језички регистар тако и одговарајућу комуникативну ситуацију. (Sioridze, Surguladze, 2017) Није ни потребно говорити колику потешкоћу ово представља и за наставника и за онога који учи страни језик. Матерњи језик често не помаже када је реч о разумевању фразема на страном језику, особито оних који имају културолошке конотације и фигуративно значење, а могу навести и на грешку у случају када на оба језика постоје слични фраземи, али са различитим и чак супротним значењем. Тако би се, на пример, фразем *ne pas avoir la langue dans sa poche* чије је значење „бити причљив”, могао разумети као „избегавати говор” или „недовољно владати неким језиком” и сл. Колико је јасно да фразем *il ne faut pas prendre les enfants du bon dieu pour des canards sauvages* заправо значи „не треба се ругати људима, сматрати их глупацима”?

Термин фразем (*phrasème*) у последње време све се чешће користи да означи све оне изразе који су традиционално називани обртима (*tours, tournures*), изразима и устаљеним изразима (*expressions figées, locutions, locutions toutes faites*), идиомима (*idiomes*), идиоматским изразима (*expressions idiomatiques*), а у новије време и фразеолошким изразима и фразеологизмима (*expressions phraséologiques, phraséologismes*), односно фразеолошким

синтагмама (*syntagmes phraséologiques*) и *idiotisme*². Без обзира на разлике у називу, па можда и ситне разлике у значењима, оно што је свима заједничко и што је главна особеност оваквих израза јесте чињеница да су елементи у оваквим изразима стопљени тако да чине једну нову лексичку целину која има своју мисаону и значењску самосталност, односно која најчешће има значење другачије од значења сваког њеног појединог елемента. Када је такав спој стабилан и устаљен, елементи синтагме постају нераздвојни и чине устаљене изразе. Под термином *фразем* најчешће се дакле подразумева уобичајен израз³, устаљени израз, конструкција или обрт речи који има своју мисаону и значењску самосталност⁴ или устаљени израз од двеју или више речи чије значење обично не произлази из значења саставних делова⁵, а фразеологија се дефинише као наука о особеним изразима својственим неком језику, збирка таквих израза⁶, скуп устаљених говорних исказа карактеристичних за неки језик, односно део науке о језику који проучава такве изразе⁷ или као збир устаљених говорних обрта карактеристичних за неки језик⁸. Фразеолошки изрази су лексикализоване целине које се састоје од две или више речи, па чак и од читаве једне реченице; делови таквих израза постају нераздвојни и имају посебно значење.

И поред неких покушаја да се фразеолошки изрази објасне микро-синтаксом, уочене су бројне тешкоће, попут оне коју помиње Гастон Грос (Gaston Gross) указујући на немогућност синтаксичког објашњења зашто се придев *noir* из синтагме *cheveux noirs* лако може поименичити тако да је могућа и синтагма *la noirceur des cheveux*, док то није могуће у изразима *colère noire* или *messe noire*.

Фраземи могу припадати фамилијарном/разговорном, популарном, вулгарном или формалном језичком регистру, а неки имају само фигуративно значење. (Вујовић 2013: 190) Фразеолошки изрази могу се анализирати са више аспеката: формално-граматичког (какве све облике они могу имати), семантичког (каким све семантичким пољима могу припадати) и културолошког (да ли и у којој мери ови изрази имају културолошку вредност и особеност само за одређену средину). Извесно је да изнад сваке појединачне националне културе постоји и свеобухватнија европска, а изнад ње и још универзалнија људска култура. Стога су и многи фраземи исти или лако

² Будући да би француски термин *idiotisme* у директном преводу на српски имао неприлично значење, овај термин нећемо користити.

³ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Београд, Просвета, 1970, стр. 1023.

⁴ *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Нови Сад, Матица српска, 1976, т. 6, стр. 685.

⁵ Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, Прометеј, 2008, стр. 1359.

⁶ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Београд, Просвета, 1970, стр. 1023.

⁷ *Речник српскохрватскога књижевног језика*, Нови Сад, Матица српска, 1976, т. 6, стр. 685.

⁸ Иван Клајн, Милан Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, Прометеј, 2008, стр. 1359.

препознатљиви и разумљиви у многим језицима и културама. Тако свако ко учи неки страни језик често са мање или више лакоће може да разуме бројне фразеолошке изразе у страном језику. Постоје, међутим, и случајеви у којима разлике међу језицима доводе не само до нераздевања или погрешног превођења датих израза, већ и до доношења исхитрених и неоснованих закључака о квалитативним вредностима стране културе. (Vujić, 2009: 131) Са културолошког становишта најзанимљивији су изрази који немају свог парњака у другом језику, као и они који су наизглед исти или веома слични, али имају друго значење.

Поред термина фразем све чешће се помиње и термин културема (*cultureme*) који међутим није његов синоним, а под којим се подразумевају било једна реч било фигуративни израз чија основна реч одражава присуство културног у лексичком тиме што је и сама симбол у култури дате заједнице. Културема је термин који не постоји у речницима општег језика, а важан је пре свега за превођење и науку о превођењу. Дефинише се као најмања јединица која носи културну информацију о културним одликама и особеностима којих нема у другим културама те их је зато тешко или чак немогуће превести на адекватан начин. Као типичан пример културема наводе се властита имена ликова из народне књижевности и фолклорне традиције, а за преводиоца је посебан изазов како им наћи одговарајуће термине или изразе који би и на неком другом језику на најбољи могући начин пренели суптилност концепта који у тој другој култури – култури језика превода – не постоји. Културема могу прелазити из једне културе у другу, у једној од њих се укоренити и добити неке нове националне особености, док у другој можда могу временом и нестати или постати мање разумљиве и ретко употребљаване. Антонио Памиес Бертран (Antonio Pamiés Bertrán) указује на интерлингвистичке коинциденције и дивергенције у симболичким културним вредностима француске речи *chouette* у неколико језика, па тако ова реч може означавати: мудрост, глупост, лошу срећу, мајчинску љубав, превару, кокетирање и еротску привлачност, добро, зло.⁹ Имајући у виду сложеност и ширину овог појма, ми се њим у овом раду нећемо посебно бавити јер фраземи које анализирамо најчешће немају посебну културолошку вредност различиту у наше две културе.

Право разумевање неког језика стога не зависи само од семантичког аспекта, већ и од прагматичког, будући да језик није само скуп речи у речницима, већ сложен систем који подразумева енциклопедијске компетенције. Речи и изрази поред свог денотативног значења имају и конотативно, које има културолошку вредност. Овакве речи Робер Галисон (Robert Galisson) назива речима са заједничком културном вредношћу (*des mots à charge culturelle*

⁹Antonio Pamiés Bertrán, *Comparaison inter-linguistique et comparaison interculturelle*, 2008, https://www.academia.edu/40946144/PAMIES_A_2018_Le_concept_de_cultur%C3%A8me_en_s%C3%A9mantique_contrastive_Le_Fran%C3%A7ais_Moderne_1 (site consulté le 19 juillet 2021)

partagée) која је позната свим изворним говорницима неког језика и стога чини њихову заједничку лексиколтуру.¹⁰ Изворни говорници неког језика често и нису свесни колико су неки њима блиски и добро познати фразеолошки изрази заправо семантички културолошки сложене конструкције и колико муке задају странцима који дати језик уче. Познавање лексике или граматике страног језика који се учи сматра се најважнијим, али свакако није једино или довољно за дубље овладавање датим језиком и његовим функционисањем.

Сви смо се уверили, како учећи неки језик, тако и покушавајући да то своје знање пренесемо другима, да за правилно разумевање неког исказа на страном језику и за тачно изражавање на њему није довољно само познавање лексике и морфологије, већ и овладавање значењима и употребом речи датог језика и, посебно, њихово повезивање у специфичне самосталне устаљене изразе са фигуративним значењем. Изворни говорник неког језика у стању је да процени да ли је неки израз прихватљив и да препозна израз који није типичан и уобичајен, као и оне који имају неку хумористичку вредност. Отуда се у свакодневном говору људи користи велики број фразема, а њихово разумевање и учење странцима понекад представља озбиљан проблем. То, међутим, никако није разлог да фраземи у настави страног језика не буду присутни, бар у одређеној мери, између осталог и зато што је приликом усвајања вокабулара од великог значаја мотивација ученика, у нашем случају, будући да је реч о студентима који су за свој животни позив изабрали рад са децом, постоји и мотивација да се упознају са основним француским фраземима који се односе на живот, васпитање и образовање деце. Треба имати у виду да је овладавање идиоматским изразима предвиђено и *Заједничким европским референтним оквиром за живе језике*, и то почев већ од нивоа А2, а обухвата постепени развој вештина препознавања, разумевања и коришћења идиоматских израза, пословица и стереотипа. (CECRL 2001: 96) А на питање да ли треба учити фраземе на страном језику, могли бисмо дати још позитивних одговора: 1) лакше и боље се може разумети саговорник или текст на страном језику; 2) најчешће је немогуће фраземе дословно превести на други језик, па је њихово познавање (или бар свест о томе да они постоје у сваком језику и да за њиховим смислом треба трагати ако нам већ није познат) незаобилазно у процесу превођења; 3) они нам на занимљив и често духовит начин приближавају културу земље или земаља чији језик учимо, као и поетичност датог језика; 4) иако фраземи нису главни циљ учења неког страног језика, особито у почетку, они тај процес учења могу учинити пријатнијим и ефикаснијим.

¹⁰ Видети: Maddalena De Carlo, *L'Interculturel*, Paris, CLE International, 1998, p. 103.

Анализа корпуса

Фразеолошки изрази или фраземи су тема која нас је и раније занимала јер је уско повезана са културолошким особеностима датих језичких средина. У ранијим радовима бавили смо се упоређивањем француских и српских фразема у којима су присутни називи животиња, као и оних који се односе на јело и пиће. Посебно су бројни фраземи у којима се помињу делови људског тела, природа и биљке, Бог и вера, боје или бројеви, и сви су они у великој мери, ако не и у потпуности, одраз дате културе и њених специфичности. Постоје и фраземи у којима се помињу разни топоними или становници неких региона дате земље који се везују за особине странцима најчешће непознате, те су стога готово увек неразумљиви без дубљег познавања како историје, цивилизације и литературе, тако и свакодневног живота и навика људи. Многи фраземи у којима се помињу разне нације заправо су пре свега оптерећени стереотипима везаним за ранија искуства у контактима са датим народима, а која се онда подижу на ниво општеважећег и свевременог.

Анализирајући корпус у потрази за фраземима који се односе на свет детета и његовог васпитања и образовања, прво што смо приметили јесте много мањи број оваквих израза у односу на неке друге тематске области. Најбројнији су фраземи који се односе на делове људског тела, потом они у којима се помињу животиње или делови њиховог тела, као и они који су у вези са јелом и пићем. Сличности између француског и српског језика у погледу ових израза велике су, што је и разумљиво ако се има у виду да овакви изрази настају као последица неког општег људског искуства и одражавају људску природу која није везана само за једну културу.¹¹ Тако смо углавном фраземе делили на оне који су и формално и значењски исти у два језика, потом на оне који немају исти облик али су сасвим лако разумљиви, оне чије значење није транспарентно и који су разумљиви само изворним говорницима неког од два језика, као и на оне чија је форма релативно слична у два језика, али им је значење веома различито или чак супротно (а што је најчешће условљено културолошким разликама и особеним историјско-социолошким развојем два народа). Такве разлике занимљиво је проучавати са становишта специфичних одлика двеју култура.

Како је тема врло широка, неопходно је било направити избор, па су овде анализирани само изрази са неколико основних речи које уобичајено везујемо за свет детета и његовог образовања и васпитања, имајући наравно у виду и чињеницу да су наши студенти будући учитељи и васпитачи, па су у избор речи увршене и речи које означавају њихово занимање: *enfant*,

¹¹ Видети: Ана Вујовић, „Фразеолошки изрази са именима животиња у француском и српском језику”, *Jezici i kulture u kontaktu*, zbornik radova, ur. Igor Lakić i Nataša Kostić, Institut za strane jezike, Podgorica, 2009, str. 129–135; Ана Вујовић, „Фраземи везани за јело и пиће у француском и српском језику”, *Филолошки преглед*, XL 2013/1, стр. 189–203.

enfance; jeu, jouer; école, classe, devoir, livre; maître, maîtresse; élève, élever; science, étude, leçon, examen.

Корпус на којем смо спроводили ово истраживање дат је на крају рада, а за њега смо се определили из два основна разлога: морали смо корпус сузити како овај рад не би превазилазио предвиђену дужину, а са друге стране, коришћени речници једини су француско-српски и српско-француски речници идиома и изрека који су код нас објављивани у последњих 30 година.¹² Постојећи речници фразеолошких или идиоматских израза мало места посвећују културолошким разликама, што је разумљиво јер нити је то њихов првобитни и основни циљ, нити могу садржати све што је у том смислу занимљиво. Некад се ови изрази у речницима наводе по првој речи, а некад по оној која се осећа као најважнија. Анализираним речницима додали смо и неколико листи француских фразеолошких израза које смо пронашли на различитим сајтовима. Наравно, овакав корпус никад није и не може бити целовит и завршен, али је важно да садржи најчешће коришћене фраземе који нису одређени неком регионалном или дијалекатском особеношћу и који ће бити јасни свим изворним говорницима датог језика.

Идвајајући француске фраземе везане за живот, васпитање и образовање детета уочили смо да је већина њих говорницима српског језика релативно лако разумљива, али смо међу њима уочили разлике и стога настојали да сачинимо једну могућу класификацију ових фразема на неколико група:

1. Фраземи који у оба језика имају исти или готово исти облик и значење, што вероватно указује на чињеницу да су они шира одлика више култура:

- *faire l'école* – утемељити/основати школу (правац), имати следбенике;
- *mettre à l'école* – дати/послати у школу;
- *cas d'école* – типичан/школски пример;
- *faire ses études* – студирати;
- *faire son bachot* – матурирати;
- *s'enfoncer dans l'étude* – удубити се у науку/учење;
- *passer un examen* – полагаати испит;
- *réussir son examen* – положити испит;
- *doubler une classe* – понављати разред;
- *parler comme un livre* – говорити као из књиге/учено;
- *puits de science* – жива енциклопедија, бунар знања;
- *savoir/ connaître sur le bout des doigts/ sur le bout des ongles* – знати у прсте, имати у малом прсту;
- *repasser sa leçon* – преслишати се;

¹² Од новијих фразеолошких речника српског језика треба видети: Ђорђе Оташевић, *Мали српски фразеолошки речник*, Београд, Алма, 2007. Ђорђе Оташевић, *Речник српских антипословица*, Београд, Етна, 2011.

- *ça lui servira de leçon* – то ће га научити памети;
- *administrer une leçon à quelqu'un* – научити кога памети, уразумити га;
- *donner des leçons particulières* – подучавати код куће, давати приватне часове.

2. у оба језика се помиње неки од анализираних термина и значење им је лако препознатљиво иако потпуно исти изрази не постоје у оба језика:

- *un amour d'enfant* – срце од детета, златно дете;
- *enfant de l'amour, enfant naturel* – ванбрачно дете;
- *sciences naturelles* – природњачке науке;
- *élever dans du coton* – размазити;
- *le bâton du maître vient du paradis* – батина је из раја изашла;
- *mâcher la leçon* – сажвакати лекцију.

3. у оба језика се помиње неки од анализираних термина и односе се на свет детета, али значење им није лако препознатљиво, односно понекад може бити фигуративно и чинити се другачијим од стварног значења:

- *mettre un enfant sous le poêle/drap* – прогласити законитим своје ванбрачно дете;
- *faire l'enfant* – правити се дете / бити детињаст;
- *faire l'école buissonnière* – бежати из школе, не ићи на часове;
- *faire école* – имати бројне следбенике из генерације у генерацију;
- *envoyer / renvoyer quelqu'un à l'école* – показати некоме његово незнање;
- *prendre le chemin de l'école / des écoliers* – ићи заобилазним путем;
- *jeux de mains, jeux de vilain* – играчка-плачка;
- *sécher les cours* – бежати са часова.

4. у изразима се помињу анализирани термини, али немају значење везано само за свет детета и његовог васпитања и образовања (ово заправо и није чудно јер су многе од анализираних речи полисемичне и њихова значења везана за дете и образовање заправо нису њихова прва или најчешћа значења):

- *bon enfant* – доброћудан човек, добричина;
- *en mal d'enfant* – у порођајним мукама;
- *enfant terrible* – несташна, непокорна особа;
- *sentir l'étude* – одавати усиљеност, имати нечег извештаченог;
- *être à dure/rude école* – бити научен на тешкоћама и искушењима;
- *ton de maître* – заповеднички тон, заповедничко понашање;

- *un coup de maître* – мајсторско дело, крупан подухват;
- *à livre ouvert* – с листа, где се књига отвори, без припреме;
- *travailler à livre ouvert* – радити отворено/јавно;
- *lire dans quelqu'un à livre ouvert* – читати некога као књигу;
- *être sur le livre de quelqu'un* – бити записан код кога, не очекивати опроштај (*je suis sur son livre* – он ми то добро памти);
- *abîme de science* – рудник/врело знања;
- *science noire* – мађије, враџбине;
- *jouer double jeu, jouer sur les deux tableaux* – играти двоструку игру;
- *être à devoir* – бити на дужности, бити на свом месту;
- *il est de mon devoir de* – обавезан сам да...;
- *satisfaire à son devoir* – испунити своју дужност;
- *rendre les derniers devoirs* – указати последњу почаст;
- *rendre ses devoirs à quelqu'un* – учтиво поздравити кога, указати му почаст;
- *faire la leçon à quelqu'un* – прочитати буквицу некоме;
- *on apprend toujours à ses dépens, payer pour le savoir* – свака се школа плаћа, човек се учи на грешкама;
- *être savant jusqu'aux dents* – знати знање;
- *savoir s'y prendre, s'y connaître* – бити упућен у многе ствари, знати снаћи се;
- *savoir c'est pouvoir* – знање је моћ.

5. фраземи који у свом саставу немају горе поменуте речи, чак ни неку другу реч која би се на први поглед могла сврстати у ову тему, али се заправо односе на школски живот:

- *pattes/pieds de mouche* – ситан и нечитак рукопис, жврљотине;
- *fruit sec* – воће без меснатог дела (денотативно значење), пропао ђак, свако ко није испунио очекивања, јалова посла (фигуративно значење);
- *chanter sa note à quelqu'un* – прочитати коме лекцију, одржати буквицу;
- *mauvais point* – слаба оцена;
- *bon point* – добра оцена;
- *courir le cachet* – давати часове, подучавати некога.

Занимљиво је да се неке полисемичне речи, попут *jeu* (игра), *maître* (учитељ) или *bourse* (стипендија), у фраземима ретко помињу у свом значењу везаном за образовање и васпитање деце, већ углавном у другим својим значењима: *jeu* као коцкање, шала, игра, улога, намера, срећа, погодност; *maître* као господар, газда, мајстор, кувар; *bourse* као кеса са новцем. Ово

заправо потврђује да фигуративни изрази чувају прва значења речи те да су њихова основна и прва значења у неким другим семантичким областима, а да се употребљавају и у вези са светом дечијег живота и образовања. Тако је значење речи *bourse* – „стипендија” настало заправо метонимијом: од кесе са новцем као предмета ка ономе што се налази у кеси, односно ономе чему служи новац у кеси. Ево и неколико примера таквих фразема:

- *avoir beau jeu* – имати среће, полазити за руком; *cacher son jeu* – прикривати праве намере; *c'est le droit du jeu* – такав је обичај, тако се ради, тако то иде; *être du jeu* – учествовати у игри; *faire beau jeu à quelqu'un* – ићи коме на руку; *faire bonne mine/figure à mauvais jeu* – правити се добре воље упркос недаћама; *jouer bien son jeu* – одиграти добро своју игру/улогу; *jouer gros jeu* – ставити много на коцку, излагати се великој опасности; *jouer petit jeu* – играти у мале паре; *jouer le franc jeu* – поступати честито/отворено; *jouer un vilain jeu* – бавити се прљавим/нечасним стварима; *prendre en jeu* – схватити/примити као шалу; *se faire un jeu de quelque chose* – забављати се, играти се чим; *se piquer au jeu* – живо се заинтересовати, занети се нечим, заволети током рада; *tu verras beau jeu* – видећеш ти твога бога!
- *coup de maître* – мајсторски изведено дело; *être son maître* – бити свој господар, бити слободан; *il a trouvé son maître* (фиг.) – наишао је на кога треба/на мајстора; *maître d'hôtel* – главни келнер, шеф сале; *maître queux* (ирон.) – главни кувар;
- *avoir la bourse plate* – бити танко са новцем; *dénouer les cordes de la bourse* – одрешити кесу; *sans bourse délier* – без паре, без икаквог трошка.

Како не бисмо отишли превише у ширину, бројни фраземи који имају поучно значење и у којима се појављују речи везане за живот и образовање деце нису анализирани у овом раду, будући да нису уско повезани са васпитавањем или образовањем деце, већ имају општији смисао. Навешћемо, као илустрацију, само неколико њих:

- *l'enfance de l'art* – нешто што је једноставно, лако урадити;
- *un enfant de la balle* – глумац, циркуски артиста, дете циркуског артисте које је и само то постало, дете које наставља професију својих родитеља;
- *il ne faut pas prendre les enfants du bon dieu pour des canards sauvages!* – Не треба исмевати људе, сматрати их имбецилима;
- *faire un enfant dans le dos de quelqu'un* – сакрити од других којих се то тиче неки велики и важан план, преварити (и ближе значењу речи *dete* као основне речи у фразему: сакрити трудноћу од свог момка);

- *le jeu n'en vaut pas la chandelle* – то не вреди толике муке и труда;
- *jouer le jeu* – играти по правилима игре, играти правилно;
- *jeu joué* – удешена, намештена ствар;
- *tirer / retirer son épingle du jeu* – на време се повући из неког посла који је могао донети велике губитке.

Набројани фраземи, наравно, не представљају коначан списак оваквих израза, нити је уопште могуће такав списак сачинити, будући да се језик непрестано мења и ствара нове фраземе. Чињеница је, ипак, да поменути фраземи припадају такозваном стандардном језичком регистру, а не неком посебном дијалекту или уличном жаргону, као и да су многи од њих одавно присутни у француском језику, те да је њихова употреба потврђена и у литератури и у живим контактима са изворним говорницима.

Анализа граматичке структуре ових фразема показала је да су различите комбинације неколико врста речи могуће, али и да се најчешће конструкције састоје од глагола (најчешће у инфинитиву) и именске речи, две именице повезане предлозима или именице и придева.

Само семантичко повезивање омогућава трајно упамћивање и смештање дате речи или израза у неку од мрежа (синтагматску, парадигматску итд.). Овакве мреже асоцијација и повезивања могу да у знатној мери зависе од индивидуалних особина појединца, његових ранијих искустава и културе у којој је одрастао (која не мора увек бити и његова матерња култура). Лако се памте изрази који су исти или веома слични са онима који постоје у матерњем језику студената и они који одговарају менталним представама у њиховој свести. Фраземи су у великој мери слика једног народа и његовог начина живота и поимања света, тако да поред конкретног и на први поглед јасног денотативног значења многи од њих имају и конотативно или фигуративно значење:

- *enfant du sérail* – дете рођено и одгојено у сарају / особа која се савршено сналази у некој средини и зна све о њој;
- *faire un enfant dans le dos* – скривати трудноћу од свог момка / варати / сакрити нешто важно од оних којих се то тиче;
- *cacher son jeu* – сакрити своје карте / сакрити своје циљеве и намере.

Фраземи везани за свет детета, његово васпитање и образовање, како у породици тако и у образовним установама, нису толико засновани на сликама и симболима као што је то случај, на пример, са фраземима у којима се помињу животиње, биљке или делови тела чији познати облик већ и сам носи одређено значење и ствара разне асоцијације.

Посебно занимљив за истраживање је и психолошки и когнитивни аспект идентификације, разумевања и усвајања фразема. Сматра се неопходним да се најпре одреде и дефинишу основне карактеристике фразео-

лошких израза, везане пре свега за лингвистичку анализу свих чинилаца. У стручној литератури се разматра више модела анализе фразема: модели који заступају начело постојања једне лексичке одреднице за сваки фразем, они који сматрају да фигуративно значење фразема није изражено одвојеном лексичком одредницом већ једино целином повезаних елемената фразема или, пак, они који истичу значај познавања концептуалних метафора. Као базичне карактеристике које утичу на когнитивну обраду фразема издвајају се: блискост и познавање њиховог значења, дословна прихватљивост и вероватност у датом облику, предвидљивост, синтаксичка флексибилности и могућност да буду декомпоноване.¹³

Закључак

Питање наставе и учења фразема неког страног језика осетљиво је како са језичког, тако и са културолошког аспекта, недовољно је присутно у уџбеницима страних језика и у процесу образовања наставника страних језика, што им представља додатну отежавајућу околност у раду са ученицима или студентима. Наставник преузима улогу медијатора између две културе, често сам бира фраземе са којима ће упознати своје ученике или студенте имајући у виду њихов значај и учесталост, као и њихов капацитет да изазову интересовање или симпатије код ученика/студената.

Пред све наставнике који предају страни језик струке поставља се и питање избора фразема који су у вези са оним научним и стручним областима којима ће се бавити њихови студенти, што знатно сужава могућност избора. Јасно је да никада сви студенти неће моћи да овладају бројним фраземима у језику који уче, то и није циљ, особито када је реч о онима који дати страни језик уче пре свега у професионалне сврхе и неће бити филолози који се баве само језиком, али сматрамо потребним да им се пружи прилика да се током учења сусретну са неким од њих и да их користе, јер је то једини начин да бар неке и упамте. Извесно је да фраземи не могу бити у центру наставе и учења страног језика на било ком нивоу, али свакако могу увек и свуда наћи своје место, ако не другачије, а оно као занимљив и понекад духовит или поучан пример употребе студентима већ познатих речи у једном новом и специфичном контексту.

Ако се анализира семантички аспект лексике, што подразумева да се нове речи уче успостављањем веза са већ познатим и усвојеним речима, сматрамо да овладавање фраземима може дати добре резултате. Наша анализа корпуса показала је да већина овде представљених фразема не би требало да представља озбиљан проблем говорницима српског језика који уче француски језик, јер чак и ако у нашем језику не постоје идентични фра-

¹³ Детаљније код: Stéphanie Cailliles, Description des 300 expressions idiomatiques : familiarité, connaissance de leur signification, plausibilité littérale, « décomposabilité » et « prédictibilité », *Année psychologique*, 2009, 109, 3, p. 465.

земи, француски изрази који се односе на свет васпитања и образовања деце релативно су лако препознатљиви и довољно разумљиви нашим студентима, што на пример, није био случај са свим фраземима који су се односили на животиње и којима смо се бавили у једном ранијем истраживању. Мислимо да је то у највећој мери последица чињенице да француска и наша култура припадају истој широј, европској култури, те да су основне педагошке идеје, схватања и практиковање васпитно-образовних активности врло слични и често идентични. То ипак не значи да познавање ових фразема, као и свих других који се односе на различите области живота и рада људи, не проширује знање о човеку и животу у другим крајевима света. Стога би употреба ових фразема нашим студентима могла да помогне да оживе своје усмено или писмено изражавање на француском језику и да успоставе приснији контакт са француским / франкофоним колегама и саговорницима.

КОРПУС

Драшковић, Владо, *Француско-српскохрватски фразеолошки речник са пословицама*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 1990.

Les expressions françaises décortiquées : explications sur l'origine, signification, exemples, traductions. <https://www.expressio.fr/toutes-les-expressions> (site consulté le 25 novembre 2021)

Милосављевић, Бошко, *Српско-француски речник идиома и изрека*, Београд, Српска књижевна задруга, Просвета, 1994.

ЛИТЕРАТУРА

Вујаклија, Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Београд, Просвета, 1970.

Вујовић, Ана, „Фразеолошки изрази са именима животиња у француском и српском језику”, *Jezici i kulture u kontaktu*, zbornik radova, ur. Igor Lakić i Nataša Kostić, Institut za strane jezike, Podgorica, 2009, str. 129–135.

Вујовић, Ана, „Фраземи везани за јело и пиће у француском и српском језику”, *Филолошки преглед*, XL 2013/1, стр. 189–203.

Gross, Gaston, *Les expressions figées en français*, Ophrys, 1996.

De Carlo, Maddalena, *L'Interculturel*, Paris, CLE International, 1998.

Клајн, Иван и Шипка, Милан, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, Прометеј, 2008.

Lungu-Badea, Georgiana, “Remarques sur le concept de culturème”, *Translations*, vol. 1, 2009, pp. 15–78.

Pamies Bertrán, Antonio, *Comparaison inter-linguistique et comparaison interculturelle*, https://www.academia.edu/2329816/PAMIES_A._2008a_Comparaison_inter-linguistique_et_comparaison_interculturelle

paraison_inter-linguistique_et_comparaison_interculturelle_.En_Michel_Quitout_ed._Traduction_proverbes_and_Tractologie.Paris_%C3%9ditions_LHarmattan_pp._143–156, 2008. (приступљено 19.01.2022.)

Речник српскохрватскога књижевног језика, Нови Сад, Матица српска, 1976.

Sioradze, Marine et Surguladze, Natalia, “Les difficultés de compréhension de l’aspect culturel des expressions idiomatiques chez les apprenants de FLE”, *International Journal of Multidisciplinary Thought*, CD-ROM, 2017, pp. 103–114.

Sioridze, Marine, “Les particularités des expressions idiomatiques à motivation culturelle”, https://www.academia.edu/35567329/Les_particularit%C3%A9s_des_expressions_idiomatiques_%C3%A0_motivation_culturelle_pdf, 2018. (приступљено 19.01.2022.)

Cailliles, Stéphanie, “Description des 300 expressions idiomatiques : familiarité, connaissance de leur signification, plausibilité littérale, ’décomposabilité’ et ’prédictibilité’”, *Année psychologique*, 2009, 109, 3, pp. 463–508.

Conseil de l’Europe, *Cadre européen commun de référence pour les langues*, Paris, Didier, 2001.

Ana Vujović

LE MONDE DE L’ENFANT DANS LES PHRASÈMES
FRANÇAIS ET SERBES
(Résumé)

Résumé : De tous les aspects linguistiques d’une langue, le vocabulaire est celui qui révèle le plus la culture, les croyances et les attitudes d’un peuple ainsi que le fonctionnement de sa société. La question des expressions phraséologiques peut être abordée du point de vue des stratégies d’apprentissage du vocabulaire ou de l’étude des similitudes et des différences entre deux langues et deux cultures, ou encore de l’analyse de certaines caractéristiques culturelles de l’environnement d’où proviennent et sont utilisées ces expressions. Dans cette optique, l’objectif de cet article est double : nous analysons des expressions françaises et serbes liées au monde de l’enfant avec l’intention de souligner d’éventuelles similitudes et différences culturelles, mais aussi la possibilité que les étudiants – futurs enseignants – puissent les utiliser pour maîtriser plus facilement le vocabulaire français lié à l’éducation. En utilisant les méthodes descriptive, explicative et comparative, nous proposerons une possible explication des expressions françaises les plus courantes dans ce domaine et tenterons d’expliquer leur sens dans les deux langues.

Mots-clés : phrasèmes, enfant, éducation, langue française, langue serbe.

Примљено 20. јануара 2022, прихваћено за објављивање 8. јуна 2022. године.